

„Bet kas nors turi rėkti“: Henriko Nagio polemikinė pozicija žurnale *Literatūros lankai*

“But Someone Has to Shout”: Henrikas Nagys’s Polemical Position in *Literatūros Lankai*

MANFREDAS ŽVIRGŽDAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

<https://ror.org/05ogfgn67>

zvirkzdas@lti.lt

<https://orcid.org/0000-0002-3527-4971>

Santrauka: Straipsnyje nagrinėjama Henriko Nagio laikysena formuojant lietuvių egzodo žurnalo *Literatūros lankai* (1952–1959) estetinius prioritetus. Literatūros laukas jo vaizduotėje buvo konstruojamas kaip scena, kur vyksta „tik mūsų (ir į mus panašiųjų) drama“ (Vytautas Kavolis). Atskleidžiama poeto ir kritiko pažiūrų evoliucija: ilgainiui Nagys vis labiau tolo nuo modernistinės retorikos, skelbė, kad vertinant kūrybą jam svarbiausia – rašytojo savitumas ir ištikimybė meninei tiesai. Remiamasi XX a. 6-o dešimtmečio Nagio kritiniais tekstais, interviu, korespondencija su kolegomis.

Raktažodžiai: Henrikas Nagys, pokario egzodo kultūra, egzistencializmas, literatūros kritika.

Abstract: The article relates to the position of Henrikas Nagys in the formation process of Lithuanian journal *Literatūros lankai* (*Literary Folios*, 1952–1959), analysing his impact to the aesthetical preferences of co-authors. In Nagys’ creative imagination, the literary field was constructed as a scene “where the drama of us (and of those who resemble us) had been acted” (Vytautas Kavolis). Nagys declared that the most important features of a good literary work were originality of the author and fidelity to artistic truth. Critical reviews and interviews by Nagys are taken into account, as well as his correspondence with colleagues.

Keywords: Henrikas Nagys, post-war exile culture, Existentialism, literary criticism.

Received: 31/01/2025 **Accepted:** 08/05/2025

Copyright © 2025 Manfredas Žvirgždas. Published by the Institute of Lithuanian Literature and Folklore Press. This is an Open Access article distributed under the terms of Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

„Pažangiųjų“ kritikų stovykloje

Poetų žemininkų kartos, kuriai priskiriamas ir Henrikas Nagys, pasaulėžiūra formavosi 1939–1943 m. Vilniaus universiteto jaunųjų humanitarų rateliuose. Nagys išsiskyrė savo kartos kontekste: nacmečiu studijavęs architektūrą Kaune, jis nesitapatino su Vilniaus universiteto jaunais literatais, ieškojusiais atsparos „tautinio sentimentalumo“ estetikai. Nors jis lankė Juozo Girniaus egzistencialistinės filosofijos seminarą, nelaikė savęs „būties poetu“, iš būsimųjų žemininkų pažinojo tik Vytautą Mačernį. Nuo 1944 m. pabaigos, su karo pabėgėlių banga pasitraukęs į Vakarus, Nagys įsitraukė į Vokietijos ir Austrijos DP stovyklose veikusią kūrėjų bendruomenę, ieškojo kontaktų su panašaus amžiaus modernistais, atsiribodamas nuo vadinamųjų „literatūrinių kandžių“ – patriotinės lektūros tiražuotojų. Pokarinio egzodo sąlygomis ypač reikšminga tapo spaudos kritiko figūra. Kritikai, pasak Pierre’o Bourdieu, ne tik aprobuoja kūrinio vertę, bet ir patvirtina savo pozicijos teisėtumą, „kovoja dėl galimybės monopoliškai valdyti diskursą, įteisinantį meno kūrinį“ (Bourdieu 2011: 281). Nagys pritapo „pažangiųjų, kovingųjų“ kritikų stovykloje, sudariusioje atsvarą vyresnės kartos „švelniesiems“, konservatyviesiems, patriotinius sentimentus palaikiusiems kritikams – Jonui Aisčiui, Vytautui Alantui, Stasiui Santvarui (Kulbokas 1968: 434); 1949 m. pabaigoje iš JAV persikėlęs į Kanadą, 1951 m. Monrealyje Nagys siekė suorganizuoti literatūrinį laikraštį, turėjusį „plačiai atverti langus į pasaulio literatūrą“, tačiau šio sumanymo atsisakė pritrūkęs diasporos bendražygių paramos.

Apie Nagio, kaip kritiko, vaidmenį yra svarstę išeivijos literatūros istorikai (Kulbokas 1968: 456–462; 1997: 738–739; Mockūnas 1989: 11–12; Kelertienė 2006: 262–277; Kuizininė 2020). Nagio knygų recenzijas ir straipsnius, publikuotus žurnalo *Literatūros lankai* (šiam straipsnyje toliau – *LL*) puslapiuose 1952–1959 m., veikė emocinis jautrumas, lyderio pretenzijos, konkurencija su bendražygiais. Vėlesniais laikais, nusivylus liberaliuoju *Santaros-Šviesos* sąjūdžiu, Nagio apmaudas dėl nepakankamo įvertinimo atvedė jį prie saviizoliacijos, devalvavo dešimtmečiais kauptą simbolinį kapitalą (Bernotienė 2020: 113). Šiame straipsnyje atsižvelgiant į publikacijas ir į susijusią korespondenciją atskleidžiamas Nagio vaidmuo žurnale, prisidėjusiam prie egzodo rašytojų ilgalaikės reputacijos revizijos. Nagį sunku pavadinti visateisiu žurnalo redakcinio kolektyvo nariu, tačiau kolegos Alfonsas Nyka-Niliūnas ir Kazys Bradūnas dažniausiai aprobuodavo jo rašytus, verstus ir rekomenduotus kitų autorių tekstus.

Nagys nuolat skelbė, kad *LL* tęstinumas jam gyvybiškai svarbus; kita vertus, pasilikdavo sau teisę nesutikti su bendražygių nuomone.

LL ideologui Girniui literatūros laukas atrodė nenutrūkstamos dialektikos dinamiška struktūra, kur nė viena srovė neturi privilegijuotos pozicijos: „Niekas [...] nėra toks didelis poetas, kad su juo žengtų karstan pati poezija“ (Girnius 1953: 3). Tuo tarpu Nagys sureikšmino autoritetų hierarchiją, kurioje poetai dėl jų skleidžiamos charizmos iškeliama virš „auksakalių“; autentiškas kūrėjas, kaip simbolinis tautos atstovas, sutelkia auditoriją. Su visu *LL* redakciniu kolektyvu Nagi vienijo orientacija į Vakarų modernizmą, siekis radikalčiai atnaujinti diasporos literatūros lauką.

Į emocinę egzaltaciją linkęs Nagys klasifikavo literatūros lauko dalyvius remdamasis opozicijomis. Jo kūrėjo idealas – vizionierius, klajūnas ir kankinys, nepavaldus laikui, siekiantis pažinti universalią žmogišką sielą, toks kaip Georgas Traklis ar Friedrichas Hölderlinas (Nagys 1950a: 257). Greta individo vertę pabrėžiančio pacifistinio ekspresionizmo vokiškai laisvai skaičiusį poetą veikė ir nacmečiu populiarūs militaristinės dvasios literatai, jų kultivuotas žemės, užkariaujamos darbu ir ginklu, motyvas. Net ir praėjus dvylikai metų po Antrojo pasaulinio karo pabaigos, jis citavo Trečiojo reicho SS oberšturmfiurerio Gerharo Schumanno eilėraštį, papriekiaištaudamas Bradūnui, kad pastarasis, vaizduodamas pokario partizanų kovą, pritrūko „didingos herojinės panoramos ir tos patetikos, kurioje puola, atakuodami mirtį, Schumanno kareiviai“ (Nagys 1957a: 26). Raktiniai žodžiai, leidžiantys solidarizuotis su pralaiminčia puse, Nagiui buvo herojiška mirties įveika ir metafizinės pergalės triumfas, kai įsiklausoma į prigimtinį kraujo balsą: „šventasai tikėjimas žemės žmogaus, kuriam ji atimta, tikėjimas pačios žemės kerštu“ (*ibid.*).

Vis dėlto idėjos „brolių“ ilgesys Nagio vaizduotėje nebuvo apribotas vienos tautos ar ideologinės grupės rėmais. Aplink save poetas norėjo burti kuo didesnę įsivaizduojamų „brolių“ būrį. Pasak Vytauto Kavolio, Nagiui (ir Algimantui Mackui) pasaulis esąs „į mus panašaus žmogaus tragedijos scena“, tad beieškodamas idėjinės giminytės jo lyrinis subjektas aiškiai padalija žmoniją į savus ir svetimuosius. Šioje vaizduotės scenoje vyksta „tik mūsų (ir į mus panašųjų) drama“ (Kavolis 1994: 293). Toks tendencingumas veikė ir Nagio laikyseną *LL* kolegų atžvilgiu. Pokarinės Amerikos lietuvių spaudoje įsitvirtinę diletantai poetui kėlė susierzinimą, jis ragino imtis literatūrinės higienos, galbūt net apkarpyti dienraščių kultūrinius priedus (Nagys 1950b: 4).

Dešimtmečių sandūroje, kraustantis į naujus žemynus, smuko knygų tiražai ir bankrutavo karo pabėgėlių įkurtos leidyklos, konstatuotas kūrybos susmulkėjimas. Nagys nesitenkino vien objektyvaus eksperto vaidmeniu (kaip Nyka-Niliūnas), bet ėmėsi didaktikos, kėlė poetams reikalavimą „nuoširdžiai ir giliai išvelgti žmogaus sielon ir ją apreikšti visiškai savitu poetiniu žodžiu“ (Nagys 1951a: 5). Į kritikos lauką įžengęs Nagys sulaukdavo išsėidusių spaudos bendradarbių reakcijų: kvestionuota jo žinovo kompetencija, kodėl jis kalbą kolektyvinio *mes* vardu, nors reiškia tik savo nuomonę. Daug kam užkliuvo, kad literatūros lauko dalyvis, dar tik siekiantis pripažinimo, pasirašinėjo mokslų daktaru (1949 m. Insbruko universitete įgytas mokslo laipsnis ne vienam oponentui kėlė nepasitikėjimą). Laiškuose draugams Nagys guosdavosi stokojantis paramos mūšiuose su grafomanais.

Su emigracine tikrove susidūrusio poeto įsitikinimu, protesto balsu turi prabilti tie, kas dar nesugadinti literatūrinio skonio atrofijos: „Bet kas nors turi rėkti – tad rėkim mes, jaunieji, be karūnų, be sužeidžiamų aureolių“ (Nagys Girniui 1951 03 19)¹. Prieš išėivių dienraščių literatūrinius „diedukus“ protestavęs Nagys akcentavo kartos solidarumą: „Mes ieškome kelio visai rimtai tikrojon, viso žemės rutulio literatūron. [...]. Mes rėksime, nes mes esam jauni ir tokie norim pasilikti ligi grabo lentos“ (Nagys Bradūnui 1950 11 28). Nagys prašė Nykos-Niliūno, jau įgijusio bekompromisio kritiko reputaciją, paramos kovoje su diletantais, tačiau pastarasis reagavo rezervuotai ir ragino abi ginčo puses laikytis diskusinio etiketo, pasveikindamas patį intelektualaus ginčo faktą: „Nepriimtinas tik plūdimasis, bet ne polemika. Priešingai, literatūrinė polemika yra viena iš normaliausių literatūrinės kasdienybės formų“ ([Nyka-Niliūnas] 1951: 231).

Formuojantis *LL* estetinei kryptčiai, Nagys apibrėžė savo santykį su socialiai indiferentišku Henriko Radausko poetiniu metodu. Labiausiai Nagį nuo Radausko poetikos atstūmė tai, kad pastarasis nusišalina nuo bet kokių egzodo rūpesčių, pašiepia nostalgiją, patriotinius sentimentus ir empatiją. Pasak Nagio, Radausko kūryba nihilistinė, jo metaforos „kalba apie problematikos beprasmiškumą, galimas dalykas, apie šio pasaulio beprasmiškumą iš viso“ (Nagys 1951b: 5). Pokštauti nelinkusiam Nagiui buvo svetimi formalistiniai triukai, kuriais konstruotas sąlygiškas poetinio cirko pasaulis, nepaguodžiantis XX a.

1 Šiame straipsnyje cituojant laiškus nurodomi adresantas, adresatas ir data, o literatūros sąrašė – archyvinio šaltinio pagrindiniai duomenys.

traumas išgyvenusio žmogaus. Laiškuose kolegoms Nagys buvo dar negailestingęs Radauskui. Jam atrodė, kad išėivijoje susiformavo šio poeto garbintojų draugija, siekianti įtvirtinti jo, kaip žemininkų kartos dvasinio lyderio, „kultą“. Ilgainiui Nagys į priešininkų sąrašą įtraukė ir Jurgį Blekaitį. Teatralas, prieškarinės modernistinės režisūros tradicijos tęsėjas Blekaitis, aptardamas *Žemės* antologiją, buvo supeikęs Nagį kaip „chaotiško talento nešėją“, ragino „atsisakyti tradicinės lietuviškos paniekos matematiniam elementui mene ir sudisciplinuoti savo formą, dabar dažnai griauančią poeziją“ (Blekaitis 1952: 2). Nagiui atrodė svetimas tiek Blekaičio estetinis „formalizmas“, tiek Nykos-Niliūno idėja, kad kritikas tėra nešališkas kūrinių kokybės ekspertas, neutralus kūrėjų atžvilgiu.

Nagio kritinių vertinimų centre – kūrėjo tobulėjimo arba degradacijos trajektorija. Jam atrodė, kad XX a. 6-o dešimtmečio literatūrinį gyvenimą užvaldė konservatyvi katalikiška kritika, laiminama spaudos monopolį kontroliavusios marijonų kongregacijos. Šiuo laikotarpiu Nagys reiškėsi kaip liberalas, kūrybinio genijaus laisvės apologetas. Kita vertus, netrukus paaiškėjo, kad Nagys nepalaiko mėginimo sukti *LL* radikalesne avangardo kryptimi, jam pirmiausia rūpėjo akcentuoti individualaus talento reikšmę. Pasak jo, autentiškas rašytojas neišeikvoja simbolinio kapitalo net ir tada, kai prisitaiko prie laiko patikrintų realistinės kaimo prozos, neoromantinės legendos, meditacinio eilėraščio modelių. Dirbtinio „susimoderninimo“ mada jam atrodė ydinga. Gyvendamas Kanadoje, jis retai kišdavosi į *LL* redagavimą, tad jo vaidmuo žurnalo redakcijoje „buvo grynai nominalinis“, jis talkino eilėraščiais, recenzijomis ir vertimais. Nyka-Niliūnas savo kolegos redakcinius gebėjimus vertino skeptiškai: esą jei Nagys būtų galėjęs tiesiogiai lemti žurnalo kryptį, *LL* būtų žlugę per keletą metų (Nyka-Niliūnas 2003: 347).

Nagiui atrodė, kad Nyka-Niliūnas *LL* redakcijos vardu skelbtuose vedamuosiuose nepelnytai užsipuola Joną Aistį, kurio prieškarinė kūryba jam buvo aukštojo stiliaus etalonas. Nyka-Niliūnas ir Girnius priekaištaudavo, kad, palaikydamas Aistį, Nagys pažeidžia solidarumo principą, filosofas ta proga primindavo, kad „bičiulystė visada yra rinkimasis ir kad kiekvienas rinkimasis yra išskyrimas ir todėl išsiskyrimas“ (Girnius Nagiui 1955 08 29). Nagys nebuvo linkęs pritarti Nykos-Niliūno 1955 m. ruoštam puolimui *LL* vardu prieš literatūrinėmis premijomis manipuliavusią Lietuvos rašytojų draugiją ir jos pirminką Benediktą Babrauską, nes laikė jį tik platesnės „literatūrinės inkvizicijos“ įrankiu, tvarką palaikančiu „policininkėliu“ (Nagys Bradūnui 1955 10 14).

Nagys jautėsi užgautas, kad Bradūnas iš programinio interviu *Lietuvių dienoms* pašalino jo užuominą, kad „vienas kitas aštresnis žodis diskusijų įkarštyje [...] be reikalo buvo tartas ir mūsų žurnale“ (Nagys Girniui 1954 04 19). Bendražygiai neskyrė jam moderatoriaus vaidmens, o Nagiui atrodė, kad už *LL* idėjinį kursą atsakingi redaktoriai stokojo savikritikos ir ilgainiui ėmė priminti „literatūrinę inkviziciją“, prieš kurią patys kovojo.

Ginčai dėl skonio žurnalo puslapiuose

Nagys įsitraukė į diskusijas dėl Vakarų poezijos kanono persvarstymo. Šios diskusijos kilo po Antrojo pasaulinio karo, kai iškilo poreikis atskirti su nacių režimu kolaboravusių rašytojų kūrybą nuo politinės jų veiklos pasekmių. Skelbdamas nekrologą norvegų rašytojui Knutui Hamsunui, jis aukštino savo herojų kaip vieną iš šio amžiaus kankinių, pranašaudamas, kad jo knygos kalbės apie tragiškos epochos „gyventojų keistą ir sudraskytą širdį, ištroškusių šviesos ir svajonės“ (Nagys 1952a: 24). Hamsunui mesti kaltinimai politiniu trumparegiškumu Nagiui tebuvo nevykusios etiketės, kuriomis rašytojo portretą aplipdė literatūros valdininkai. Didžiausias tikrojo menininko priešas – vidutinybė, epigonas, garbinamas šališkų kritikų.

Nagys neslėpė skeptiško požiūrio į natūralizmą, realizmą – šias sroves kildino iš XIX a. optimistinės pozityvizmo ideologijos. Lietuviškas realizmas jam ribojosi su bulvariniu skaitalu, kai perdėtai mėgaujamosi vulgarumu, cinizmu, prasčiokišku humoru ([Nagys] 1953a: 31). Jis kritiškai atsiliepė apie Liudo Dovydeno, Aloyzo Barono², Juozo Kraliausko prozą, nors buvo nuolaidesnis Alei Rūtai ar Kazimierui Barėnui, kurie sumaniai išnaudoja prozinę kalbą, išlaiko žurnalistinėmis klišėmis neužterštą stilių, sąmoningai apsisprendžia „pasilikti savo galimybių ir pažinimo ribose“ (Nagys 1955b: 29). Kritikas toleravo realistinio stiliaus pasakojimus, nereikalavo iš egzodo rašytojų, kad jie kopijuotų Vakarų modernistus; agrarinės prozos meistrais pripažino lenkų klasiką Wła-

2 Ypač negailestinga Barono knygos *Užgesęs sniegas* (1953) recenzija, kurioje demaskuotas dienraščių konkursų laureato „rašytojiškas nesubrendimas“ ([Nagys] 1955a: 27). Nykai-Niliūnui Barono knygos recenzija atrodė nespausdintina, o Girnius pasijuto nemaloniai nustebintas dėl Nagio savikritiškumo stokos (Girnius Nykai-Niliūnui 1954 05 17). Vis dėlto kologos nedrįso vetuoti šios publikacijos ir pataisytą versiją paskelbė *LL*.

dyslawą Reymontą, Šiaurės kraštų impresionistus Gunnarą Gunnarssoną, Sally Salminen, Fransą Eemilį Sillanpää (*ibid.*). Lyriškumas, natūralumas, paprastumas – būdingi teigiami epitetai, atskleidžiantys konservatyvų skonį.

Nagiui patiko proza, kuri su nostalgiska šiluma vaizdavo prarastą vaikystės Eldoradą. Recenzentas neturėjo esminių priekaištų Pauliaus Jurkaus neoromantinių legendų knygai *Pavasaris prie Varduos* (1954): užsiminęs apie dėmesį blaškantį kompozicijos mozaikiškumą, Nagys linkėjo debutantui Jurkui „daugiau polėkio ir užtikrintumo pasirenkant ir formuojant medžiagą“ (Nagys 1955c: 28). Kita vertus, kritikas net ir pripažintiems vyresnės kartos rašytojams nebuvo linkęs nuolaidžiauti dėl nihilizmo apraiškų, piktinosi, kad Nyka-Niliūnas teigiamai atsiliepė apie Jurgio Savickio novelių knygą *Raudoni batukai* (1951), kuri esą dvelkė vien dekadentine tuštybe:

Man toji knyga [*Raudoni batukai*] paliko labai šleikštų ir pigų skonį burnoj. Joje matau pirmojo pokario vokiečių ekspresionistų eksperimento mėgdžiojimą ir labai didelę dozę išsisėmusio seniuko snobizmo ir dvasinio gašlavimo. Neradau ‚Batukuose‘ jokio Europos literatūrinės tradicijos gilaus įprasminimo, o tiktai labai paviršutinišką ir netgi pigiai bulvarinį žongliravimą išoriniais tokios tradicijos atributais. Man toji knyga tėra labai šlektiškos laikysenos autoriaus išsisėmimo produktas (Nagys Nykai-Niliūnui 1952 02 23).

Recenzuodamas kitą Savickio knygą, romaną *Šventoji Lietuva* (1952), Nagys pripažino jam estetiškai svetimo rašytojo pasiekimus, gretino su Antanu Škėma („abu jie mūsų amžiaus miesto žmonės, miesto, kuris šaipydamasis rauda“), tačiau gailėjosi nepavykusios romano kompozicijos, „sužalotos visumos“ (Nagys 1953b: 4). Galbūt buvo atlaidesnis Savickiui, sužinojęs, kad jis neseniai mirė, taigi nebe priklausė laikraštinėms polemikų laukui. Žlugusio dekadentizmo pasauliui priskirta ir Radausko rinkinio *Žiemos daina* (1955) poezija: kritikui trūko amžinybės iliuzijos, natūralių žmogiškų aistrų. Tai kūryba, su kuria Nagys negalėjo tapatintis. Reaguodamas į Nykos-Niliūno mėginimus pristatyti Radauską kitakalbiamis kaip lietuviško modernizmo klasiką, Nagys pabrėžė, kad „pačiai jauniausiai kartai jo [Radausko] poezija [...] ne tiktai kad neturėjo jokios tiesioginės įtakos, bet buvo nuolatinės antitezės santykiyje“ ([Nagys] 1957b: 27). Kritikui neužteko asmeninio atsiribojimo, buvo svarbu pabrėžti ir generacinį skirtumą, nors skelbti pareiškimus kartos vardu jis neturėjo įgaliojimų.

Jono Meko *Semeniškių idilės* (1948, II leidimas 1955), priešingai, patraukė tuo, kad tai autentiškas regioninės poezijos balsas. Meko idilė artima Nagio įsivaizdavimui, ką turėtų skelbti XX a. vidurio egzistencialistinė poezija – tai esąs prarasto rojaus atminimas, kur pro realistinį tikrovės atspindį prasimuša magiška anapusbės šviesa (Nagys 1957c: 29). Pažymėta, kad Mekas tvirtai remiasi jusline patirtimi, organiškai įsijaučia į metų laikų kaitos ritmą. Nagys palankiai vertino ir vieno iš *Aidų* žurnalo redaktorių, vienuolio pranciškono Leonardo Andriekaus pirmąją eilėraščių knygą *Atviros marios* (1955), pripažindamas, kad tai nėra ir negali būti revoliucinio užmojo knyga. Kritikas persvarstė avangardo apibrėžtį – novatoriška jam nuo šiol yra tai, kas paveldėta iš prigimtinės kultūros, tikrai išgyventa, nesuvaidinta: „Ir avangardininko vardas dažnai labiau tinka tyliai tikru poezijos keliu einančiam, įsiklaususiam į žemės ir vandenių ir savo kraujo balsą, negu ekstravertiškam šūkautojui, tegirdinčiam savo sukeltą alasą“ (Nagys 1955d: 26). Matyti, kad Nagio vertinimo kriterijai pakitę: 6-o dešimtmečio pradžioje raginęs plačiau atverti vartus Vakarų modernizmui, ilgainiui jis vis dažniau rinkosi ginti tradicinio braižo kūrybą.

Aptardamas Bradūno poezijos rinkinį *Devynios baladės* (1955), Nagys neslėpė asmeninės simpatijos. Kritikui tai buvo dingstis pabrėžti savajai kartai tekusią misiją – dvasios sutemose ieškoti kelio į šviesą lyg Orfėjui. Bradūno poezija apibūdinta kaip „maldos paprastumo“ (Nagys 1957a: 25), universali ir bendražmogiška. Nagys stereotipiškai skirstė kūrybą į vyrišką ir moterišką, lyg vyriškomis laikomos vertės galėtų suteikti pranašumą kovoje dėl vietos literatūros lauke. *Devynioms baladėms*, pasak recenzento, būdingas „rimtas ir vyriškai kietas, rūpesčio ir atsakomybės moduliuojamas tonas“ (*ibid.*). Nemėgstamą Blekaitį kritikuodamas, Nagys, priešingai, pasigedo vyriško prado, paniekinamai minėjo „perdėtą sentimentalumą, feministišką verkšlenimą“ (Nagys 1955e: 6). Jis tarsi pamiršo, kad kritikai jam pačiam priskirdavo emocionalumą, pasidavimą aistrų stichijai, apeliaciją į skaitytojų empatiją. Violeta Kelertienė nurodė Nagio recenzijos apie Bradūną pastraipą kaip tipišką *LL* „ornamentuotos“ kalbos pavyzdį (Kelertienė 2006: 277) – nuo tokio įmantraus diskurso turėjo trauktis vėlesnės kartos egzodo kritikai.

Nagys aktualizavo mitą apie poetą-genijų, visais laikais gyvenantį tarp pažemintųjų ir pilkų kasdienybės kareivių. Tokiu poetu pristatytas *LL* leidėjas Argentinoje Juozas Kėkštas – socialiai jautrus Kazio Borutos tradicijos tęsėjas. Tai gyvasis poetas, nes ankstesniais vaidmenimis besidangstę kūrėjai – „trubadūras,

salionikas puošėiva, bohemietis, estetas ir save komptempliuojantysis“ – laikomi mirusiais, vėl netiesiogiai įgeliant radauskiškos tradicijos šalininkams (Nagys 1955f: 22). Kurti išliekančios vertės poeziją – vadinasi, atlikti išskirtinį vaidmenį bendruomenės istorijoje.

Nagys aiškiai atskyrė bendrakeleivius nuo oponentų, kuriems nebuvo atlaidus: jis reikalavo atriboti Blekaitį nuo žurnalo kritikos skyriaus, nespausdinti jo recenzijų, piktinosi modernizmui simpatizavusio recenzento atsiliepimais apie Birutės Pūkelevičiūtės poetinės prozos knygą *Metūgės* (1952) ir tuo, kad jis esą nesaikingai protegavo jauną poetę Aušrą Bendoriūtę, netrukus tapusią Blekaičio žmona. Nagys vadino Blekaitį „pilkuoju eminencija“ (Nagys Girniui 1953 06 29–30), kaltino literatūrinio skonio stoka, tendencinga vienų poetų adoracija ir panieka kitiems. Vėliau nepakantumas Blekaičiui virto kone paranoja: Nagys ėmė įtarinėti, kad šio veikėjo „užnugaris lėtai, bet užtikrintai okupuoja Lankus“ (Nagys Nykai-Niliūnui 1954 02 22).

Nagį nemaloniai nustebino ir tai, kad Girnius Pūkelevičiūtei kėlė moraliinio pobūdžio priekaištų, įžvelgdamas jos kūryboje pornografijos požymių. Jis kreipėsi į filosofą, prašydamas paaiškinti, „koku būdu ir kokiais kriterijais mes manome ateity nustatinėti poezijos padorumą ir nepadorumą, kiek ir koku būdu galima joje liesti vieną ir neliesti kitos pasaulėžiūros, ir kuriam autoriui leistina, kuriam ne, vaizduoti kūninę meilę, erotiką, nuogybes ir t. t.“ (Nagys Girniui 1953 08 04). Spaudžiant Nagiui, Blekaičio rašyta *Metūgių* recenzija liko nespausdinta, vietoj jo recenzavo Bradūnas; Pūkelevičiūtė atsėmė *LL* skirtą eilėraščių publikaciją; pačiam Nagiui nebuvo leista recenzuoti Blekaičio eilėraščių rinkinio *Vardai vandenims ir dienoms* (1954), nes negalėjo nusišėpti priešiško požiūrio į recenzuojamos knygos autorių. Savo vaidmeniu *LL* nepatenkintas Nagys ne kartą grasino trauktis iš redakcinės kolegijos, Nyka-Niliūnas ir Girnius baiminosi, kad tai gali sukelti grandininę reakciją, sukurstyti rietenas su kitais bendradarbiais. Nagys tikruoju žurnalo redaktoriumi laikė Bradūną, jam siūsdavo savo ir draugų tekstus, teikdavo siūlymus dėl žurnalo reformų.

Nagys daug energijos skyrė vertimams. *LL* pasirodė po vieną jo verstą vokiečių modernistų Hanso Carossos, Stefano Georgės, Georgo Heymo eilėraščių, Franzo Kafkos trumpas apsakymas „Vaikai prie vieškelio“. Nykai-Niliūnui Nagys pripažino, kad Kafkos prozos pasaulis jam tolimas, jį atstūmė groteskas ir ironija, jau atpažinti Radausko ir Savickio tekstuose: „jame per dažnai susiduri su veidrodine koketerija ir tipingai žydišku dekadentizmu“ (Nagys Nykai-

Niliūnui 1952 05 21). Vis dėlto Kafka atrodė giminingas poetui, kurį gerbė nuo ankstyvos jaunystės, – Raineriui Marijai Rilkei: „abu jie liguistai trapūs ir subtilūs ligi skaudumo“ (*ibid.*). Nagys aiškiai įvardijo atramą literatūros lauke jam užtikrinusius mokytojus: „Man rodosi, kad stoviu netoli tokių kaip Trakl, Heym, pagaliau mūsų Kossu“ (Nagys Nykai-Niliūnui 1952 02 23). Šeštajame dešimtmetyje Nagys, skųsdamasis dėl pokario kultūroje vis labiau įsigalinčio nihilizmo, apeliavo į Traklį kaip į klasiką. Svarstydamas apie idilės žanro gyvybingumą ir Meko Semeniškių, kaip vaikystės rojaus, viziją, Nagys citavo anti-kos siužetus primenančias Traklio eilutes: „Die Nymphen haben die goldenen Waelder verlassen... Der Sohn des Pan erscheint in Gestalt eines Erdarbeiters... O unser verlorenes Paradies“³ (Nagys 1957c: 29). Traklis Nagiui atrodė esąs katastrofon skriejančio pasaulio dainius, kurio lyrika – „giliausias ir tyriausias savęs išsakymas“ (Nagys 1951d: 453). Austrų poeto kūrybą jis laikė iš inertiškos eilėdaros išlaisvintos poetinės formos pavyzdžiu, įrodančiu, kad naujos epochos menas gimsta iš disharmonijos, fragmentacijos ir asonansų: „Tarytumei atskiros vitražų nuoskaldos, sudėstyti jo vaizdai ir sakiniai į laisvo ritmo rėmus“ (*ibid.*: 454). Traklis jam pirmiausia atėjo į galvą, kai reikėjo pasiūlyti medžiagos 1950 m. rudenį dar tik projektuojamam žurnalui: „Mušk man greitai gromatą, nurodydamas[,] ko nori? (Traklį, Rilkę, naujausių vokiečių ar gal latvių?)“ (Nagys Bradūnui 1950 11 28). Džiaugėsi, kad Bradūnui, kurį laikė objektyviausiu literatūrinių polemikų arbitru, Traklio vertimai atrodė geri, nes jautėsi emociškai atsidedęs šiam darbui: „Dabar, kai nebesirašo pačiam man, sudėjau ten savo „dūšią“, nes myliu tą liūdną žmogų“ (Nagys Bradūnui 1954 10 19).

Bandymai aktualizuoti, reformuoti ir išsaugoti žurnalą

Versdamas egzodo auditorijai nepažįstamų amžininkų kūrybą, Nagys jautėsi modernizmo ekspertu. Buvo dėmesingas latvių poezijai, parengė istorinę jos apžvalgą (Nagys 1953c: 24) ir parinko tiek prieškarinio miesto poeto Aleksandro Čako, tiek bendraamžių Dzintaro Sodumo ir Veltos Sniķerės kūrybos pavyzdžių (Čaks

3 „Nimfos palieka auksinius miškus... Pano sūnus pasirodo žemdirbio pavidalu... O, mūsų prarastasis rojau“ (vok.). Tai Traklio eilėraščio „Psalm“ (1912) 10, 12 eilutės ir 9 eilutės fragmentas. Nagys citavo Traklį nenuosekliai, pritaikydamas jo eilėraščio motyvus prie recenzijos tezių apie XX a. idilę.

ir kt. 1953: 5). Žurnalo numerį redagavusiam Bradūnui Nagys žadėjo atsiųsti 10 latvių poetų eilėraščių su pastabomis apie autorius ir apibendrinamuoju straipsneliu (Nagys Bradūnui 1953 08 03). Pedantiškai rūpinosi, kad Kėkštas Argentinos spaustuvėje suorganizuotų latvių abėcėlės diakritinius ženklus, ir perspėjo atidžiai rinkti tikrinius vardus (Nagys Bradūnui 1953 08 16). Nagys norėjo publikuoti daugiau latvių literatūros vertimų, galbūt išversti ką nors iš jų prozos, tačiau nesulaukė kolegų paskatinimo. Vėliau, 1972 m., Nagys planavo sudaryti „Latvių poezijos antologiją“, į kurios parengimo darbus žadėjo įtraukti seserį Ziną Katiškienę–Liūnę Sutemą. Teiravosi Bradūno, ar Čikagoje marijonų kongregacijos kuruojamas „Lietuviškos knygos klubas“ domėtusi tokios knygos idėja ir ar sutiktų mokėti honorarą (Nagys Bradūnui 1972 04 11). Taigi konservatyvi katalikiška kultūros rėmimo platforma nebeatrodė tokia grėsminga kaip *LL* polemikų laikais.

Iš amžininkų vokiečiųkalbių poetų pokario dekaadoje Nagį ypač veikė karo patirčių liudytojas Paulis Celanas. Poetas, atradęs teksto publikaciją vokiškame žurnale, 1953 m. išvertė jo „Mirties fugą“ (Celan 1953: 6). Celano „Mirties fugos“ vertimą, kaip modernizmo manifestą, *LL* recenzijoje citavo Škėma ir pažymėjo šio kūrinio „nuožmų bakchiškumą“ (Škėma 1953: 5); eilėraštis padarė įspūdį ir Mackui. Raudos rečitatyvą primenančią Celano lyriką Nagys pristatė ir paskutiniame *LL* numeryje – jam imponavo simboliniais vaizdais išreikšta Holokausto atmintis (Celan 1959: 5).

Nagys *LL* reiškėsi ir kaip autoritetingas tarpininkas. Skatino kurti Eugenijų Gruodį (tikr. Pranas Gudaitis), Lietuvoje populiarios dainos „Neišeik, neišeik tu iš sodžiaus...“ autorių, siūlė žurnalui jo atrinktų eilių. Nagio iniciatyva *LL* recenzijas siuntė Vytautas A. Jonynas, gyvenęs Monrealyje. Jonynas išvertė fantasto Ray’aus Bradbury’io novelę „Autostrada“ (*The Highway*), tačiau Nagys, prisiėmęs atsakomybę už publikaciją, laiške Bradūnui skundėsi, kad susidūrė su informaciniu barjeru – niekur negalėjęs aptikti Bradbury’io, ką tik pagarsėjusio distopiniu romanu *451 laipsnis pagal Farenheitą* (*Fahrenheit 451*, 1953), biografiinių žinių, nors amerikietis rašytojas vargu ar galėtų išsiversti be reklamos (Nagys Bradūnui 1954 12 22). Pats Nagys buvo užsimojęs *LL* skaitytojams pristatyti estų egzodo poeto Bernardo Kangro kūrybą, tačiau ilgainiui įsitikino, kad poeziją versti iš antrinio vokiško šaltinio neracionalu. Vis dėlto jam tarpininkaujant *LL* pasirodė pigmėjų poezijos, verstos iš prancūzų kalbos, publikacija. Bradūnui jis nurodė, kad vertėja – jo žmona Birutė Vaitkūnaitė (žurnale klaidingai nurodyti inicialai A. BN.) (Nagys Bradūnui [1955?]). Nepasirašytame įžangos

žodyje apibendrinta, kad „[p]igmėjų poezija turi savyje jėgos, emocijų ir vaizdų sultingumo, kurie užima ypatingą vietą primityviųjų tautų kūryboj“ („Pigmėjų poezija“ 1955: 10). Į Afrikos poeziją visuotinai atkreiptas dėmesys aižėjant kolonijinėms imperijoms; vis dėlto atsivėrusiems naujiems literatūros laukams pažinti buvo reikalinga tarpininkė – kolonizatorių kalba. Ritualines raudas primenančiais tektais Nagys itin žavėjosi, net pareiškė, kad pigmėjai jam atrodę geresni poetai „už daugelį šių laikų „pateptųjų““ (Nagys Bradūnui 1955 01 15). Taip dar sykį išreikštas poeto nepakantumas poetinės „auksakalystės“ pameistriams.

Nagio estetinių vertybių sistemos atspirties taškas vis dar buvo Rilke, kurio poemą proza *Sakmė apie korneto Kristupo Rilkės meilę ir mirtį* (*Die Weise von Liebe und Tod des Cornets Christoph Rilke*, 1912) jis vertė, rūpinosi iliustracine medžiaga – Telesforo Valiaus raizininiais – ir nesėkmingai bandė išleisti. Bradūnas siūlė imtis grandiozinio uždavinio – išversti *LL* žurnalui Rilkės *Requiem* (1908) arba *Duino elegijas* (*Duineser Elegien*, 1923), bet poetas kuklinosi dėl savo gebėjimų: „reikia ne tiktai darbo, Kazy, bet ir Dievo palaimos[,] ir daug pasiutiškos poetinės laimės, kad nors vidutiniškai atlikti darbą“ (Nagys Bradūnui 1954 07 04).

LL leidimo laikais Nagys buvo atviras populiariosios kultūros įtakoms. Siūlė žurnalo puslapiuose „paminėti kaip reikiant“ Ernestą Hemingway’ų, paskelbiant apie jį straipsnį ir kurios nors novelės vertimą ar fragmentą iš apysakos *Senis ir jūra* (*The Old Man and the Sea*, 1952) (Nagys Bradūnui 1955 01 15). Tokia Nagio pagarba prieš kultūrinį elitą maištavusiam JAV rašytojui kontrastavo su Nykos-Niliūno nuomone – pastarajam atrodė, kad Hemingway’us pataikauja vulgariam skoniui. Nagys su Nyka-Niliūnu diskutuodavo apie tarptautines literatūros tendencijas, akcentuodamas rašytojo ir auditorijos santykį. Nagio negąsdino tai, kad popiežius į draudžiamųjų knygų sąrašus įtraukė tokių žymių rašytojų kaip Alberto Moravia ir André Gide’as kūrybą: kolegai jis guodėsi, kad ir žemininkai sulauksią panašaus likimo, tik dėl to pasistengs ne Vatikanas, o savieji ganytojai (Nagys Nykai-Niliūnui 1952 09 13).

Nagio požiūriu, poetas turi teisę prabilti apie tai, apie ką visi tyli. Todėl gerbtinas Czesławas Miłoszas, iš esmės demaskavęs komunistinį totalitarizmą, ir jo lietuviškai išleista knyga (Miłosz 1955) būsianti „dovana padoriesiems ir mylintiems tiesą ir gerą poeziją“ (Nagys Bradūnui 1955 06 06). Entuziazmą dėl modernaus lenkų poeto populiarinimo atvėsinos susidūrimas su diasporos realybe – apsiėmęs tarp Kanados lietuvių pardavinėti Miłoszo vertimų rinkinį, Nagys įsitikino, kad tai nepaklausi prekė. Kai *Draugo* dienraštyje kilo triukšmas dėl

LL publikuotų prancūzų komunistų Paulio Éluardo ir Louis Aragono eilėraščių vertimų, Nagys laiške Bradūnui tvirtino, kad Kėkšto vietoje jų nebūtų dėjęs; tuo tarpu Federico García Lorcai skirtas puslapis tame pačiame *LL* numeryje atrodė be priekaištų (Nagys Bradūnui [1953?]). Ispanijos falangistų sušaudytas Lorca Nagiui buvo idėjinio kankinio simbolis, pagerbtas jo „Poemoje apie brolių“.

Nepaisant atvėsusio entuziazmo populiarinti Vakarų modernistus, Nagys tebevertino *LL* kaip reikšmingą lietuvių kultūros atnaujinimo priemonę. Kai 1959 m. Kėkštui pasitraukus į Lenkiją žurnalui iškilo grėsmė, Nagio balsas daug lėmė, kad toliau būtų puoselėjama kolegų vienybės iliuzija, planuota leisti *LL* Nr. 9 JAV, Bostone. Deja, už numerio parengimą atsakingam Nykai-Niliūnui nesisekė surinkti medžiagos; *LL* pajėgas išskaidė 1959 m. Vytauto Kavolio pradėti leisti *Metmenys*; katalikiškų pažiūrų Bradūnui ir Girniui nebuvo pakeliui su liberalais. Nagys, nuo 1957 m. veikęs kaip *Santaros-Šviesos* garbės filisteris, skaitė paskaitas liberalų suvažiavimuose, buvo (bent laikinai, iki pirmo reikšmingesnio ideologinio susikirtimo) sužavėtas laisvų asmenybių sąjūdžio („neorganizuotos organizacijos“) gebėjimo patraukti jaunesnę auditoriją.

1961 m. rugpjūtį Girniaus iniciatyva „Lietuvių fronto“ politinės grupės remiamas „Į Laisvę fondas“ sutiko leisti *Lankų metrašį*, kuris turėjo neapsiriboti vien literatūros sritimi. Metraščio redaktoriumi numatytas Nagys (Girnius Bradūnui, Čipkui, Nagiui 1961 08 17). Vis dėlto pastarasis pasirodė esąs prastas organizatorius; įtakos turėjo ir pakitę tarpusavio santykiai, ir santariečių idėjinė mobilizacija, ir faktas, kad Bradūnas tapo katalikiško *Draugo* dienraščio kultūrinio priedo redaktoriumi. Girniui atrodė, kad santariečiai „savo kultą pavyzdinškai vykdo, [...] bematant vilnon įvyniojo“ pripažinimo ištroškčius Nagį ir Kauką (Girnius Bradūnui 1961 12 12). 1962 m. pavasarį Nagys pranešė draugams atsisakęs atsakomybės rengti metrašį (Nagys Bradūnui 1962 04 06) ir šiuo savo sprendimu užbaigė *LL* istoriją.

Išvados

Henrikas Nagys parėmė *LL* redakcinio kolektyvo siekį persvarstyti nacionalinės literatūros kanoną, tačiau maištavo prieš bandymus redukuoti kartos pasaulėžiūrą iki egzistencinės „žmogaus prasmės žemėje“ programos. Jis buvo linkęs į didaktiką ir manė, kad reiklus kritikas gali išugdyti rašytoją. Jo įsivaizdavimu,

modernizmo šalininkai dėl pripažinimo kovoja nuolatinės apgulties sąlygomis. Nagys nukreipė polemiką prieš išėivijos spaudoje dominavusius konservatyvius žurnalistus. Aptardamas pokarinio laikotarpio knygas, Nagys kritikavo „estetus“, „megalomanus“, „pseudointelektualus“; ryškėjo jo idėjinė takoskyra su Alfonsu Nyka-Niliūnu. Jis palankiai vertino Kazio Bradūno, Juozo Kėkšto, ankstyvojo Jono Meko kūrybą, kuri atitiko socialiai jautraus, gimtosios žemės pulsą jaučiančio kūrėjo įvaizdį. Vertimais plėtė išėivijų bendruomenės modernistinės kultūros pažinimo horizontus, pristatė vokiečių ir latvių poetų amžininkų kūrybą. Nagys ieškojo į literatūrinio žemėlapiu periferiją išstumtų autorių, domėjosi populiarąja literatūra. 1959 m. *LL* redakcinio kolektyvo nariai įsitikino, kad pasiekė įmanomo kritikos poveikumo išėivijos literatūros lauke ribas. Kiekvienas iš lan-kininkų jau buvo sukaupęs tvarų simbolinį kapitalą, leidusį veikti be kolektyvo paramos. Nagiui *LL* leidybos laikotarpis buvo intensyviausios darbuotės literatūros kritikos srityje etapas.

LITERATŪRA

- Bernotienė Gintarė 2020. „Apie Henriko Nagio *niveau*“, *Colloquia*, 45, 92–122. <https://doi.org/10.51554/Col.2020.28588>
- Blekaitis Jurgis 1952. „Poezija pakely į Vakarus („Žemės antologija“)“, *Draugas*, d. 2: *Mokslas, menas, literatūra*, 1952 01 26, 1–3.
- Bourdieu Pierre 2011. „Kultūrinės produkcijos laukas, arba atvirksčias ekonomikos pasaulis“, iš anglų k. vertė Loretą Jakonytė, in: *XX amžiaus literatūros teorijos: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams*, parengė Aušra Jurgutienė, d. 1, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 273–327.
- Celan Paul 1953. „Mirties fūga“, iš vokiečių k. vertė Henrikas Nagys, *Literatūros lankai*, 2, 6.
- Celan Paul 1959. „Drebule, tavo lapai žiūri balti į tamsą“, „Iš mėlynės, kuri jieško dar jo akių“, iš vokiečių k. vertė Henrikas Nagys, *Literatūros lankai*, 8, 5.
- Čaks Aleksandrs ir kt. 1953. Aleksandrs Čaks, Andrejs Eglītis, Veronika Strēlerte, Velta Sniķere, Dzintars Sodums, „Iš latvių poezijos“, iš latvių k. vertė Henrikas Nagys, *Literatūros lankai*, 3, 5.
- Girnius Juozas 1953. „Dr. J. Girnius apie jaunosios kartos kūrybą“, *Draugas*, d. 2: *Mokslas, menas, literatūra*, 1953 08 08, 3.
- Kavolis Vytautas 1994. *Žmogus istorijoje*, Vilnius: Vaga.
- Kelertienė Violeta 2006. „*Literatūros lankai*: penkiasdešimtųjų metų *Enfant Terrible* šiandieniniu žvilgsniu“, in: Idem, *Kita vertus... Straipsniai apie lietuvių literatūrą*, Vilnius: Baltos lankos, 262–277.
- Kuizininė Dalia 2020. „Lietuvių egzilio poezija ir proza Henriko Nagio literatūros kritikoje“. [pranešimas], *Lietuva Kanadoje*: konferencija, skirta poeto Henriko Nagio šimtmečiui, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2020 10 15.

- Kulbokas Vladas 1968. „Kritikos skerspjūvis“, in: *Lietuvių literatūra svetur 1945–1967*, redagavo Kazys Bradūnas, Chicago: Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 395–511.
- Kulbokas Vladas 1997. „Kritika ir literatūros mokslas“, in: *Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990*, redagavo Kazys Bradūnas ir Rimvydas Šilbajoris, Vilnius: Vaga, 701–776.
- Miłosz Czesław 1955. *Epochos sąmoningumo poezija*, iš lenkų k. vertė ir redagavo Juozas Kėkštas, užsklandą parašė Alfonsas Nyka-Niliūnas, Buenos Aires: Literatūros lankai.
- Mockūnas Liūtas 1989. „Įvadas“, in: *Egzodo literatūros atšvaitai: Išeivių literatūros kritika, 1946–1987*, sudarytojas Liūtas Mockūnas, Vilnius: Vaga, 7–21.
- Nagys Henrikas 1950a. „Friedrich Hoelderlin“, *Aidai*, 6, 257–258.
- Nagys Henrikas 1950b. „Literatūrinėmis temomis“, *Nepriklausoma Lietuva*, 43 (1950 11 02), 4.
- Nagys Henrikas 1951a. „1950 metų lietuvių grožinės literatūros knygų apžvalga“, *Nepriklausoma Lietuva*, 1 (1951 01 04), 4–5.
- Nagys Henrikas 1951b. „Henriko Radausko *Strėlė danguje*“, *Nepriklausoma Lietuva*, 6 (1951 02 08), 4–5.
- Nagys Henrikas 1951d. „Georg Trakl“, *Aidai*, 10, 452–454.
- Nagys Henrikas 1952a. „Didysis Panas mirė. Knut Hamsun (Pedersen) 1859–1952“, *Literatūros lankai*, 1, 24.
- [Nagys Henrikas], Vytautas Statkus 1952b. „Fausto Kiršos poezija ties šventaisiais akmenimis“, *Literatūros lankai*, 1, 26–27.
- [Nagys Henrikas], Jonas Vakarlis 1953a. „Liudo Dovydeno kelionė per Klausučių ūlytėlę“, *Literatūros lankai*, 3, 31.
- Nagys Henrikas 1953b. „Literatūrinėmis temomis...“, *Nepriklausoma Lietuva*, 14 (1953 04 08), 4.
- Nagys Henrikas 1953c. „Latvių poezija“, *Literatūros lankai*, 3, 24.
- [Nagys Henrikas], Jonas Vakarlis 1955a. „Aloyzo Barono trečioji prozos knyga“, *Literatūros lankai*, 5, 27–28.
- Nagys Henrikas 1955b. „Dar vienas mūsų kaimo buities romanas“, *Literatūros lankai*, 6, 29–30.
- Nagys Henrikas 1955c. „Pauliaus Jurkaus debiutas“, *Literatūros lankai*, 5, 28.
- [Nagys Henrikas], Jonas Vakarlis 1955d. „Leonardo Andriekaus pirmoji poezijos knyga“, *Literatūros lankai*, 6, 26.
- Nagys Henrikas 1955e. „Pastabos apie 1954 metų grožinę lietuvių literatūrą“, *Nepriklausoma Lietuva*, 17 (1955 04 27), 6.
- Nagys Henrikas 1955f. „Juozas Kėkšto poezija“, *Literatūros lankai*, 5, 22–24.
- Nagys Henrikas 1957a. „Nuo žmogaus žemės iki žemės žmogaus (Kazio Bradūno *Devynių bala-džių* proga)“, *Literatūros lankai*, 7, 24–27.
- [Nagys Henrikas], Jonas Vakarlis 1957b. „Henriko Radausko *Žiemos daina*“, *Literatūros lankai*, 7, 27–28.
- Nagys Henrikas 1957c. „Jono Meko *Semeniškių idilės*“, *Literatūros lankai*, 7, 29–30.
- [Nyka-Niliūnas Alfonsas], Julius Banaitis 1951. „Pastabos literatūrinės polemikos klausimu“, *Aidai*, 8, 230–231.
- Nyka-Niliūnas Alfonsas 2003. *Dienoraščio fragmentai 1976–2000*, Vilnius: Baltos lankos.
- Radauskas Henrikas 1952. „Henriko Nagio *Saulės laikrodžiai*“, *Naujienos*, d. 2: *Literatūra, menas, mokslas*, 167 (1952 08 29), 1.
- „Pigmėjų poezija“ 1955. Iš prancūzų k. vertė A. BN. [Birutė Vaitkūnaitė], *Literatūros lankai*, 5, 10.
- Škėma Antanas 1953. „*Literatūros lankų* 2-ojo numerio proga“, *Nepriklausoma Lietuva*, 23 (1953 06 10), 5.

KORESPONDENCIJA

- Girnius Bradūnui 1961 12 12. LCVA, f. 1803, ap. 1, b. 17, l. 193.
Girnius Bradūnui, Čipkui, Nagiui 1961 08 17. MLLM, GEK 132442.
Girnius Nagiui 1955 08 29. LCVA, f. 1803, ap. 1, b. 130, l. 90.
Girnius Nykai-Niliūnui 1954 05 17. MLLM, GEK 132234
Nagys Bradūnui 1950 11 28. MLLM, GEK 105014.
Nagys Bradūnui 1953 08 03. MLLM, GEK 105027.
Nagys Bradūnui 1953 08 16. MLLM, GEK 105028.
Nagys Bradūnui [1953?]. MLLM, GEK 105084.
Nagys Bradūnui 1954 07 04. MLLM, GEK 105036.
Nagys Bradūnui 1954 10 19. MLLM, GEK 105039.
Nagys Bradūnui 1954 12 22. MLLM, GEK P58744.
Nagys Bradūnui 1955 01 15. MLLM, GEK 127922.
Nagys Bradūnui 1955 06 06. MLLM, GEK 105041.
Nagys Bradūnui 1955 10 14. MLLM, GEK 105042.
Nagys Bradūnui [1955?]. MLLM, GEK 105085.
Nagys Bradūnui 1962 04 06. MLLM, GEK P58752.
Nagys Bradūnui 1972 04 11. MLLM, GEK 105068.
Nagys Girniui 1951 03 19. LCVA, f. 1803, ap. 1, b. 26, l. 27–28.
Nagys Girniui 1953 06 29–30. LCVA, f. 1803, ap. 1, b. 26, l. 29–31.
Nagys Girniui 1953 08 04. LCVA, f. 1803, ap. 1, b. 26, l. 32–33.
Nagys Girniui 1954 04 19. LCVA, f. 1803, ap. 1, b. 26, l. 34.
Nagys Nykai-Niliūnui 1952 02 23. MLLM, GEK 95687.
Nagys Nykai-Niliūnui 1952 05 21. MLLM, GEK 95689.
Nagys Nykai-Niliūnui 1952 09 13. MLLM, GEK 95691.
Nagys Nykai-Niliūnui 1954 02 22. MLLM, GEK 95698.
Nagys Nykai-Niliūnui 1955 02 15. MLLM, GEK 95700.